

HINDER FOR RETTFERDIGHET

Innledning

Til lederen:

1% av verdens befolkning kontrollerer 50% av verdens ressurser. Av 100 i en gruppe eier altså en person like mye som de andre 99 til sammen. De fleste i Norge hører med til denne rike delen av verden. Toppledere til verdens fem største klesmerker tjente mer på fire dager enn de som lager klær i Bangladesh tjente i løpet av ett år.

En ting er å høre tall som beskriver urettferdigheten – noe annet er å kjenne litt av dette på kroppen. Det er det som er hensikten med dette opplegget: Hinder for rettferdighet.

Alle de fire postene illustrerer urettferdighet. Dere kan gjennomføre 1 - 3 poster eller alle fire. Tenk fleksibilitet, og tilpass opplegget undervisningen ellers.

Antall deltakere på opplegget er fleksibelt – alt fra 10-100 personer kan være med. Postene kan brukes enkeltvis, eller i sammenheng med hverandre. Hver post tar ca 20 minutter, avhengig av antall deltakere. I tillegg bør en beregne litt ekstra tid til innledning og avslutning. Opplegget kan også brukes i forbindelse med trosopplæring, og har et eget hefte med refleksjoner knyttet til de ulike postene. Vi håper opplegget kan skape både frustrasjon og engasjement!

Tips: Hvis deltakerne ikke kjenner hverandre godt er det smart å begynne med en navnerunde.

God gjennomføring!

Dette kan du si til deltakerne:

De siste årene er verden blitt bedre og mer rettferdig for mange. Færre spedbarn dør. Flere barn lærer å lese og skrive og flere får rent og trygt drikkevann. Men samtidig er det stor urettferdighet i verden.

500 millioner ungdommer (evt. alder) har mindre enn 15 kroner å leve for hver dag. En av tre jenter er gift før de er 18 år, noen allerede når de er åtte-ni år.

Og fortsatt er det slik at én av ni ikke har rent drikkevann, men må gå langt for å hente vann. Og nesten halvparten av verdens befolkning ikke har nok rent vann. I årene som kommer regner vi med at dette tallet kommer til å stige. Dette er ikke bare et uttrykk for naturlover, noe som ikke kan gjøres noe med. Mennesker fordeler også verdiene i verden urettferdig – og derfor har vi både mulighet til og ansvar for å endre dette.

Vi har valgt fire temaer som vi mener er viktige for å forstå urettferdighet i verden. Og de korresponderer med fire av de 17 bærekraftsmålene som er utarbeidet av FN og som alle land i verden har forpliktet seg til. Dette er også fire temaer som både Changemaker og Kirkens Nødhjelp arbeider med:

1. Vann
2. Klima
3. Økonomi
4. Helse

POST 1: VANN

VERDENS VANNSITUASJON -
VANNBÆRINGSSTAFETT

Mål:

Illustrere hvorfor tilgang til vann er med å skape og opprettholde forskjellene mellom rike og fattige i verden.

Du trenger:

Antall ledere: 2 personer

- Et område/ bane på 25-50 meter – ute eller inne
- Utstyr:
  - Vannkanner (10 liter, for eksempel fra Biltema)
  - noen trange skjørt/ stoffstykker/ sari **eller** tau,
  - 2 kjebler eller annet som kan tydeliggjøre slutten av banen.

Instruksjon til gjennomføring:

Dette er en stafett.

Mål opp to baner.

Del inn gruppen i 2 eller 4 lag, avhengig av antall. Det er mulig å dele i rene gutte- og jentelag, og la dem bære ulike distanser med ulik vekt, for å gjøre urettferdigheten mer tydelig. Sett opp noe – en kjeble eller annet i enden av banen, som de må runde før de løper tilbake til start.

Lag 1 (og evt lag 2): Må ha på seg skjørt/sari eller får hender/føtter sammenbundet av tau. Fulle 10 liter vannkanner. Dette laget kan være fra Tanzania, DR Kongo eller Malawi. Forklar at grunnen til at disse lagene får på seg trange skjørt er at det ofte er en lang vei å gå etter vann i disse landene, og at en ofte ikke har verken sko eller klær som er ideelt for å gå en lang tur med tung bæring. Derfor får disse landene en ekstra utfordring.

Lag 3 (og evt lag 4): Får en lett kanne. Kan være fra Norge og Sverige for eksempel – understrek at her er vannet mer lett tilgjengelig, og de får derfor ingen fysiske begrensninger. Dette handler i utgangspunktet ikke om klærne man har på seg, men mer om tilgjengelighet – forklar at klærne er en måte å vise hvordan det er vanskeligere for fattige land enn rike, på.

Introduksjon til deltakerne:

Tilgang til rent vann er nødvendig for alt liv. Derfor er vann en menneskerett. Men tilgangen til vann er ulik i ulike land.

Hvorfor? Det skal vi snakke om etter konkurransen.

I Fasteaksjonen 2019 er tema vann – og dere kan være med og samle inn penger slik at flere mennesker får rent og trygt vann

Alle illustrasjoner fra FNs bærekraftsmål

Diskusjon og refleksjon etter gjennomføring:

- Hvordan føltes det å bære vann?
Hvor tungt er det i forhold til en skolesekk? En bag med klær?
- Var det tungt? Hva tenker du så mange liter vann rekker til?
10L er omtrent det som blir brukt når du trekker ned i do. 10 liter vann er det man bruker når man dusjer litt over 1 min i en sparedusj. Det er det en ungdom i et utviklingsland har tilgjengelig totalt hver dag.
En jente i for eksempel Tanzania bruker ofte 3-4 timer om dagen til å hente vann. *I løpet av en dag bruker jenter og kvinner fra forskjellige deler av verden ca. 200 millioner arbeidstimer på å hente vann.*
Vis gjerne denne filmen om Agnes i Tanzania: <https://www.youtube.com/watch?v=TUuSVzFgODI>

- Dere som hadde lette vannkanner, hadde mye tid til overs i forhold til de med tunge kanner. Hva kunne dere bruke den tiden til?

Led samtalen inn på muligheten for skole og utdanning, og tid til å være sammen med andre barn/unge.

- Hva tror dere vannmangel og dårlige sanitærforhold har innvirkning på?

Svar:

Det virker inn på muligheten til å

- gå på skole
- dyrke mat
- koke/lage mat
- ta vare på helsen. Mangel på toaletter er verdens største årsak til infeksjoner.

- Hvorfor var forskjellene mellom de ulike landene så stor? Hva er det som gjør at folk i Tanzania har dårligere tilgang til vann?

Svar: Infrastruktur som rør og transport av vann er ofte vanskelig i mange land, eller for eksempel mangel på en brønn til å hente vannet opp fra bakken. Politiske begrensninger kan også være en grunn til at folk ikke får vann – fordi det for eksempel blir solgt til en dyrere pris enn mange fattige har råd til.

Kirkens Nødhjelp jobber for å gi rent vann til alle, både gjennom nødhjelp, langsiktig bistand og politisk påvirkningsarbeid.

POST 2: KLIMA

- ISEN SMELTER!

Du trenger:

- En stor bunke A4-ark (gjørne litt tykkere kartong eller annet materiale som tåler fuktighet) eller sklisikre markeringsmatter.
- Teip eller tau
- Et rom det går an å bevege seg i, eller uteareale.

Instruksjon til gjennomføring:

Del deltakerne inn i grupper med maks 25 personer på hver gruppe, og plasser dem på en side av et åpent rom.

På den andre siden av rommet trekker du en strek ved hjelp av teip. Dette er skipet de må komme seg over til. For å komme seg over dit er de nødt til å gå på ark som blir utdelt. Hver gruppe får halvparten så mange ark som de er deltakere. En gruppe på 10 deltakere vil for eksempel på 5 ark. Et par av gruppene kan få beskjed om at de er rike land, og derfor få noen flere ark enn de fattigere landene.

På ditt startsignal skal de så komme seg raskest mulig over til mål. Dersom noen trår utenfor arket, må gruppa starte på nytt igjen. Her er det om å gjøre å få hele gruppa raskest over til skipet. Man kan også gi poeng for kreativitet og godt humør!

Introduksjon til deltakerne:

"Dere står nå på et isfjell som er i ferd med å smelte! Dere som lag må komme dere over til den andre siden der det står en båt som venter på dere. Arkene er små isflak som dere kan forflytte dere på. Nå er det om å gjøre å komme seg i sikkerhet raskt, og på den andre siden er det tørt. Det laget som kommer seg raskest i sikkerhet får et poeng. Hele laget skal over på den andre siden, og dersom noen faller i vannet underveis må hele laget tilbake til start og begynne på nytt.

Lykke til!"

Diskusjon og refleksjon etter gjennomføring:

Klimaendringene rammer alle, men de fattige rammes hardest. Hvorfor er det sånn?

Svar:

- Dette handler både om hvor vi er plassert på kloden, men også at vi i rike land har infrastruktur og velferdssystemer som hjelper oss i krisen; vi kan forebygge at krisen skjer på forhånd, og dersom den inntreffer har vi både forsikringer for materielle skader, og et godt utbygget helsesystem. Historisk sett er det vi som bor i de rike landene som har det største ansvaret for utslipp, men ikke vi som betaler den høyeste prisen.
- I en del fattige land ser vi også at en konsekvens av klimaendringer er dårligere tilgang på vann, og at jordbruksavlingene blir dårligere. De har også mindre ressurser til å forebygge og slik redusere skadene i fremtiden.

Hva kan vi i Norge gjøre for klimaet?

Svar:

- Vi kan for eksempel tenke på forbruke vårt; spise mindre kjøtt, fly mindre, og tenke gjenbruk. Men det er også viktig at Norge tar det politiske ansvaret vi har for utslippene vi har gjort, og forplikter oss til å kutt utslipp i fremtiden. Changemaker og Kirkens Nødhjelp jobber for at Norge tar sitt ansvar å redusere klimagassutslipp, og derfor har vi kampanjer for å påvirke de som sitter med politisk makt over dette i Norge. Du kan bli med på dette!

POST 3: ØKONOMI

URETTFERDIG HANDEL

Mål:

Å vise hvordan verdens handel fordeler profitt på en urettferdig måte.

Du trenger:

- En pose twist, klinkekuler eller noe annet som kan brukes som handelsvare. Bruk fantasien!
- Tau, kritt eller lignende til å markere to felt for å markere landområdene.
- Tau til å binde hender og evt. føtter

Instruksjon til gjennomføring:

Dele gruppen i tre grupper: Norge og Bangladesh, hvor Bangladesh har to lag. Del inn i to «landområder» som lagene skal plukke twist innenfor. Størrelsen på landene avhenger av antallet på gruppa – gjør området så stort at de fra Bangladesh ikke rekker å plukke opp alt sitt. De to lagene i Bangladesh plukker fra **samme** landområde. De skal så plukke opp så mange twist som mulig. Når Norge er ferdige med sitt område, kan de gå over på Bangladesh sitt landområde.

Gruppene deles i **tre** lag:

1. Bangladesh

Den ene gruppen får hendene bundet på ryggen og evt. beina bundet.

2. Bangladesh med minstelønn

Den andre har en hånd bundet på ryggen.

3. Norge

evt. en tredje gruppe – uten noen hinder – de som selger klær i Norge – tjener mye mere enn tekstilarbeideren i Bangladesh slipper noen hinder.

Introduksjon til deltakerne:

De fleste klærne vi har på oss er laget i land på andre siden av jorda, mye i Asia f.eks. Bangladesh og Kina, for å nevne noen. De fleste varer som produseres blir laget i et land, for så å selges til et annet som tar betalt for merkevareproduksjon og selger det med god fortjeneste. Beregninger viser at i tekstilindustrien utgjør lønn til arbeiderne bare tre prosent av kostnadene. For en bukse som koster 500 kroner får altså de som har produsert den bare 15 kroner. Toppledere for store merkevarer har årslønner på 40-50 millioner. En del steder får arbeiderne minstelønn, men mange steder får de langt mindre og må jobbe i mange timer uten pause.

Den gruppen som har hendene bundet på ryggen og evt. beina tapet representerer arbeidere som arbeider i tekstilfabrikker der de ikke får rettferdig lønn og må jobbe i mange timers skift uten pause eller mulighet til å gå på do en gang.

Den gruppen som bare har en hånd bundet er arbeidere på fabrikker der de får minstelønn og har regulert arbeidstid og rett til pauser.

Den tredje gruppen er oppkjøpere som kjøper varene fra fabrikken og selger dem til butikker i Norge.

Diskusjon og refleksjon etter gjennomføring:

- Hvordan var det å være fra Norge? Hvordan var det å være fra Bangladesh og ikke ha minstelønn – var det noen forskjell å ha minstelønn?
- Hva tenker dere om at de som lager klærne våre får så liten del av det vi betaler for klærne?
- Hvor kommer klærne deres fra? Bruk tid til å sjekke varelabelene.

Det kan du si: Det er ikke alltid så lett å vite hvordan våre klær er blitt produsert – om arbeiderne har fått en rettferdig lønn – men en del firma har lagt ut informasjon om dette og organisasjonen Framtiden i våre hender som har jobbet mye med dette temaet har publisert lister på sine hjemmesider. En mulighet å sørge for rettferdig handel på er å kjøpe varer som er merket med for eksempel Fair trade-merking. Da sikrer man at arbeiderne har fått en rettferdig lønn.

Vi kan også være med på å sørge for at handelsavtaler blir rettferdig slik at ikke rike land utnytter fattige land. Changemaker jobber for å sikre dette. Å være medlem i Changemaker er en god måte å bidra til å sikre rettferdig handel på.

POST 4: HELSE

– MEDISINTILGANG

Mål:

Poenget med denne aktiviteten er å få frem de enorme forskjellene som finnes mellom den rike og den fattige del av verden. For oss i den rike delen av verden er god helse nesten en selvfølgelighet – for fattige kan små helseproblemer få store konsekvenser.

Du trenger:

- Antall ledere: 2 personer - 1 dommer og 1 som leder spillet.
- Et område på 5X5 meter – ute eller inne
- Merketape, spray eller annet til å markere banen.
- Utstyr: Sportstape, kanonball/fotball, skjerf

Instruksjon til gjennomføring:

Spillet er det samme som vanlig kanonball, men uten konge. Det vil si at ingen som blir truffet har mulighet til å komme seg ut på banen igjen – med mindre de har medisiner. Alle som er på det ene laget skal forsøke å treffe deltakerne på det andre laget. Blir man truffet, er man i utgangspunktet «ute», og må kjøpe seg fri med medisiner.

- Mål opp et område på 5x5 meter. I dette området skal oppgaven foregå.
- Del inn gruppen i 2 lag – et lag fra et fattig land – for eksempel Sør-Sudan og et fra et rikt land – Norge for eksempel.
- 7 personer på hvert lag
- Ingen konge

Forslag til grunnregler:

Det rike laget:

- Har ingen handikap – får spille vanlig
- Når de blir «truffet», har de lett tilgang til medisiner som kan gjøre dem friske igjen – de har «liv».
- Og dør først på det tredje treffet.

Det fattige laget:

- Har allerede flere handikap:
  - Noen på laget må ha én hånd på ryggen – som symbol på at de ikke har tilgang til vaksiner som barn. Teip en hånd fast langs kroppen – bruk sportstape rundt livet til deltakeren.
  - Noen kan ikke se ordentlig / bind for øynene som symbol på at de som barn har vært syke og ikke hadde tilgang til medisiner som kunne gjøre dem friske. Bind et skjerf over øynene deres.
- Etter hvert som de blir truffet og de ikke har tilgang til medisiner får de tilleggs- handikap:
  - Blir man truffet en gang, må man i tillegg hinke. De har ikke råd til medisiner, så de blir derfor «sykere».
  - Blir man truffet andre gang, må man krabbe. Medisinene de trenger er ikke forsket på og de blir derfor sykere.
  - Tredje treff: Man dør og er ute av spillet.

Introduksjon til deltakerne:

Nå skal vi spille kanonball, men med noen ekstra regler! Dere er to lag, et fra Norge og et fra Sør-Sudan. Ungdom fra fattige land, hvor man ikke har samme tilgang til medisiner, har ikke det samme utgangspunktet.

En avgjørende faktor når det kommer til tilgang på vaksiner og medisiner er pris. Vi her i Norge har et bedre utgangspunkt i livet fordi vi bor i et rikt land og har tilgang til vaksiner og medisiner. Om vi blir syke har vi et helsevesen som hjelper og nok av medisiner som hjelper oss å bli friske.

Dere fra Sør-Sudan har dårligere tilgang til medisiner enn dere fra Norge, og har blitt syke. Dere hadde ikke råd til å kjøpe medisiner og noen av dere har mistet synet, andre har bare én hånd som fungerer.

(Gå igjennom grunnreglene ovenfor før dere setter i gang)

Lykke til!

Diskusjon og refleksjon etter gjennomføring:

- **Hvordan følte dette?**
- **Hvorfor får det så store konsekvenser dersom man bli syk i et fattig land?**
- Det er få leger og sykepleiere på landsbygda i et fattig land. Legehjelp er ofte dyrt, og det er få som har råd til å ha forsikring som kan hjelpe deg dersom du blir alvorlig syk. Blir du syk og ikke kan jobbe, finnes det sjelden noen sykelønn, og da er du avhengig av familie og venner.
- **Hvorfor er det slik at om man bor i Sør-Sudan, har man ikke tilgang til medisiner når man trenger det? Kan dere tenke dere hva som hindrer dette?**
- En tredjedel av verdens befolkning, og særlig de som bor i fattige land som Sør-Sudan, får ikke medisiner de trenger blant annet fordi de er alt for dyre. Myndigheter i fattige land må forholde seg til priser fastsatt av store legemiddelselskap. Det finnes flere eksempler hvor legemiddelselskaper har patentbeskyttelse på en medisin – det vil si at de får være de eneste som produserer denne medisinen. Når det ikke blir konkurranse og det er stor etterspørsel, kan legemiddelselskap ta skyhøye priser i mange år. Da er det vanskelig for mennesker i fattige land å betale.

Flere organisasjoner jobber med å fjerne patentbeskyttelser som finnes på livsviktige medisiner, slik at det er mulig for andre legemiddelselskaper å produsere medisinen og slik gi bedre tilgang og lavere priser.

Kirkens Nødhjelp jobber spesielt med å sikre god helse for mødre og barna deres gjennom bistanden de driver. Changemaker jobber for å gjøre viktige medisiner så billige at alle som trenger det kan få tilgang til dem, gjennom politisk påvirkning.

Avsluttende refleksjon

Ulikhetene som finnes i verden er menneskeskapt: klimaendringer, vårt økonomiske system, tilgangen til vann og tilgangen til medisiner er noen eksempler på dette. Heldigvis betyr det at det også er mennesker som kan gjøre noe med disse forskjellene! Skal alle mennesker få oppfylt det som er deres menneskerettigheter, må vi jobbe hardt – men, det er mulig! Allerede like etter 2. verdenskrig ble verden enige om et system for menneskers rettigheter – bedre kjent som *menneskerettighetene*. Nå har verdens politikere har laget 17 mål for å oppnå dette – kalt bærekraftsmålene. Ved å jobbe mot disse målene skal en sikre at verdens befolkning får sine grunnleggende rettigheter oppfylt – og at vi tar vare på jorden på en bærekraftig måte som ikke går på bekostning av fremtidens generasjoner. Kirkens Nødhjelp og Changemaker jobber for disse målene og for å sørge for at politikerne arbeider for det de har lovet. Du kan være med i dette arbeidet ved å gi din underskrift til de politiske kampanjene Changemaker og Kirkens Nødhjelp har.

Changemaker er en organisasjon åpen for alle mellom 13-30 år – vi vil gjerne ha med deg på laget! For å bli medlem i organisasjonen sender du «Changemaker» til 2426, og får medlemsbladet fire ganger i året. Medlemskap i Changemaker koster 50 kr per år.